

УДК 101.1:316

СОЦІАЛЬНА ДІЙСНІСТЬ У ПРИЗМІ СЕМІОТИКИ

Володимир Коновал

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: volodyakonoval@gmail.com*

Досліджено семіотичні аспекти соціальної дійсності в контексті розгортання життєсвіту людини. Проаналізовано семіотичну перспективу конструювання соціальної дійсності з погляду соціосеміозу. Особливість соціосеміозу в тому, що він є виявом семіозу, чинники якого стосуються вербального моделювання, але не редукуються до нього. На основі семіотики Г. Креса та Р. Годжа обґрунтовано, що атрибутами соціосеміозу є мультимодальність та контекстозалежність. Водночас показано, що збереження й устійнення життєсвіту як такого, є основою здійснення соціосеміозу та генерування цінностей. Зазначено формотворчу активність аксіологічних об'єктів, кодів та симулякрів щодо соціальної дійсності. На підставі застосування соціальної семіотики С. Петрілі та А. Понціо запропоновано експлікацію етичних настанов стосовно конструювання майбутнього.

Ключові слова: соціальна дійсність, соціальна семіотика, соціосеміоз, сигніфікація, мультимодальність, етика.

Соціальні науки пропонують власні підходи до визначення та опису суспільства, його структури та функцій. Філософія натомість прагне охопити цілісно феномен суспільства та з'ясувати граничні умови його існування для того, щоб виявити внутрішні чинники еволюційного розгортання різноманітних соціальних та культурних форм. Внаслідок лінгвістичного повороту у філософії та нагромаджені соціально-філософської проблематики у постструктуралізмі й постмодернізмі, стало очевидним, що семіотичний підхід до аналізу суспільних процесів далі не може бути знехтуваним. Ще від Ч.С. Пірса запроваджено переусвідомлення картезіанської парадигми в підході до реальності й суспільного життя, яка була орієнтована на пошуки так званого “безпосереднього” інтуїтивного проникнення до сутності буття. Завдяки семіотичним та семіологічним студіям сьогодні добре відомо, що між зовнішньою стосовно людини й будь-якої живої істот реальністю та її сприйняттям лежать видоспецифічні інформаційно-знакові системи. Відповідно кожен біологічний вид перебуває в притаманній йому “реальності”, або ж в життєсвіті чи “умвельті”, що розгорнутий у часі й просторі за участі певних знакових систем. Наш людський “умвельт” завдячує своєму виникненню й поширенню лінгвістичній знаковій системі, проте його символічне й семантичне конструювання не зводиться винятково до вербальної активності. Реальність, набуваючи знаково-символічного означення, перетворюється на дійсність. Ця обставина, яку окреслив А. Карась [10; 11] вносить важливий момент у семіотику, адже ми перебуваємо у багатьох соціально-культурних дійсностях, зазнаючи впливу численних

знакових систем і семіотичних конструктів, проте залишаємось у єдиній і спільній для всіх реальності. Відтак, розрізнення реальності та дійсності є наріжним для нашого дослідження.

Методологічний апарат філософії нагромадив широкий спектр можливостей дослідження репрезентативно-комунікативних чинників соціально-культурного життя, серед них – феноменологія, герменевтика, аналітична філософія, структуралізм, синергетика, комунікативна філософія тощо. У кожній з них вагоме місце належить дослідженню вербальної сторони суспільного життя. Однак у широкому контексті питання про роль знаково-символічних побудов, тобто семіотичних конструктів, у соціальній дійсності на рівні життєвіту набуло вагомості відносно недавно. Тому **мета** статті – показати, що соціальну дійсність необхідно досліджувати крізь призму семіозу знаково-символічних побудовах та побудови життєвіту, який здійснюється на дискурсивних та репрезентативних рівнях.

Соціальна дійсність семіотично виражена в інституціоналізованих знаково-символічних побудовах, значеннях та сенсах, що є наслідком історичного та культурного розвитку суспільства. Будь-які соціальні інститути, чи це вища школа, чи Церква не можливі без власних семіотичних побудов. Однак констатація цієї очевидності ще не дає позитивної відповіді на питання про семіотичні особливості взаємовпливу соціальної дійсності на життєвіту людини. Адже якщо йдеться про наявність семіотичних феноменів, то необхідно досягнути їхню функціональну активність.

Соціальна дійсність у широкому розумінні полягає в розгортанні інтерсуб'єктивності досвіду, який у вужчому значенні розуміємо як особливий чинник життєвіту із власною знаково-символічною специфікою утворення та функціонування. З погляду семіотики, соціальна дійсність не зводиться до структурних елементів, а утворює особливий рівень чинності знаків – соціосеміоз [18, с. 118]. Особливості цього типу семіозу потребують додаткового розгляду.

До соціосеміотичних дослідників або таких, що прямо чи побіжно (через дослідження природи комунікації) звертаються до питання семіотичної природи суспільства, зараховують П. Коблі, А. Ранвіра, М. Денесі, Г. Креса, Р. Годжа, Т. ван Лювена, А. Понціо, С. Петрілі, Ю. Лотмана, Б. Успенського, У. Еко, К. Гірца, П. Бергера, Т. Лукмана, Н. Лумана, Б. Почепцова, Д. Чандлера, Дж. Ділі, К.-О. Апеля, П. Дж. Тібальта, В. Ньота, Е. Сепіра, Б. Ворфа, М. Фуко, Ю. Габермаса, Ж. Деріду, Ж. Бодріяра, С. Леша, Л. Грінфельд та ін.

У соціально-філософських працях ХХ століття одним із центральних питань завжди виступає мова та її відношення до соціальної дійсності. Незалежно, чи це феноменологія, в якій Е. Гусерль, а згодом А. Шютц зверталися до дослідження мови через аппрезентацію і конституювання, чи аналітична філософія, для якої мова була визначальним об'єктом дослідження, – питання мови стояло гостро практично у всіх напрямках. Деякі дослідники, зокрема Е. Сепір та Б. Ворф, вказують на безпосередність мовного впливу на розуміння світу та самих себе, звідки постає питання про глибину мовного впливу на суспільство і життєвіту людини та межі цього впливу. Однак, незважаючи на те, що значущість мови важко переоцінити, з погляду семіотики необхідно розглядати суспільство, суспільні процеси, суспільну комунікацію крізь призму семіозу, тобто чинності знаків у ширшому від суто вербального їхнього розуміння.

Чинність знаків – семіоз – також потребує адекватного соціально-філософського тлумачення. Деякі його аспекти прояснюють діахронічно, зокрема в соціології. Зокрема,

П. Сорокін у праці “Системи соціології” говорить про “провідники-символи”, які характеризує через їхні фізичні властивості (від звукових та світлових до предметних, таких, як релігійні, державні чи сімейні артефакти) у різних контекстах. Наприклад, “обручки, якими обмінюються наречений та наречена, передають думку, що вони скріплюють себе навіки” [цит. за 15, с. 32–33]. “Провідники-символи” зумовлюють утворення “колективних едностей”, тобто взаємодію людей завдяки цим символам. Проте

підхід П. Сорокіна не був семіотичним у своїй основі. Це пов’язано зі залученням лише речового втілення знаковості, тоді як знаковий принцип у широкому контексті виходить за межі безпосереднього речового втілення. Адже, за Ч.С. Пірсом, саме мислення відбувається через знаки, тоді як П. Сорокіна цікавлять лише “знаки-носії” чи “позначки”, які можна зробити безпосереднім об’єктом соціологічного дослідження. Проте соціальна семіотика прагне прояснити, як писав Ф. де Сосюр, “життя знаків у суспільстві”. Тому життєсвіт у сенсі здійснення персонального буття можна розглядати через його текстуальну, наративну, дискурсивну, кодифікаційну сторони, адже він утворюється передусім на специфічно людському способі інтерпретації дійсності [13].

Р. Годж і Г. Крес у праці “Соціальна семіотика” зміщують акцент з тексту та структури мови як вихідної позиції, на соціальні процеси, повідомлення та значення [17, с. vii]. Важливою тезою згаданої праці є те, що жодна семіотична система не може досліджуватись ізольовано [17, с. 1]. Подібну думку щодо систем як таких висловлював Н. Луман, стверджуючи, що система завжди межує зі середовищем, хоча операційно вона замкнута, тобто зорієнтована на самовідтворення (поняття аутопоезу) [14]. Значення утворюється на перетині не лише слів, а й через візуальні, аудіальні, поведінкові, тілесні та інші ментальні коди. “Жоден конкретний код не можна успішно досліджувати чи розуміти ізольовано [від інших]” [17, с. vii], а тому необхідно розглядати мову та інші соціально сконструйовані знакові системи в контексті загальної та соціальної семіотики. Однак потрібно розуміти, що в соціальному контексті знакова діяльність є людською діяльністю, а їхнє розділення та абсолютизація може призвести до помилкових суджень. Прикладом відділення комунікації від людини є системний підхід Н. Лумана, який намагався дослідити, як “комунікують комунікації”, фактично відчуживши людину від комунікації, зробивши її “зовнішнім середовищем”. Якщо поглянути на цю ситуацію з погляду семіотики, то Н. Луман відділив семіоз від людини, зробивши його автономним об’єктом дослідження. Звісно, евристичність такого погляду велика, оскільки комунікація ще ніколи не була настільки в центрі соціальної теорії, а розвинуто У. Матураною та Ф. Варелою поняття аутопоезу не застосовували до соціальних систем.

Соціально-семіотичним об’єктом дослідження для Р. Годжа та Г. Креса є інформаційне повідомлення, оскільки “у повідомлення є напрям – у нього є джерело та отримувач, соціальний контекст і мета”, – стверджують автори [17, с. 5]. Повідомлення має не лише вербальну природу, але й візуальну, звукову тощо. Автори досліджують такі буденні речі, як зображення, комікси, журнали, книги та інші на предмет ідеологізованості повідомлень. На такому мікрорівні закладаються сенси і значення, ідеологічні аспекти яких досліджують Р. Годж та Г. Крес. Зокрема їх цікавлять ідеологічні комплекси, які складаються з логономічних систем – низки правил, що створюють умови для вироблення та сприйняття значень. Власне, ці системи і піддаються дослідженню семіотичним інструментарієм [17, с. 2–5].

“Значення виробляється і переробляється за специфічних соціальних умов, через особливі матеріальні форми та діяльність. Воно існує у відношеннях із конкретними

суб'єктами й об'єктами і є таким, що не виражається, крім як у термінах цих встановлених відношень" [17, с. viii]. Для наголошення якісної сторони свого дослідження Г. Крес і Р. Годж вводять поняття мультимодальності. Пояснення цього концепту впливає із властивості знаків, повідомлень чи семіотичних побудов загалом перебувати у певному модусі. Це може бути вербальний текст, візуальний, аудіальний чи інший, але поєднання їхніх модусів змінює характер повідомлення і його сприйняття. "Візуальний і вербальний текст взаємодіють, контрастують, суперечать та модалізують один одного різними способами" [17, с. 238]. У такій ситуації мультимодальний підхід спрямований на пошуки способів прояснення значень через множини дискурсивних та репрезентативних зв'язків та їхні стійкі риси.

Знаково-символічні побудови загалом, зокрема й такі, що лягають в основу соціальної дійсності, мають мультимодальну природу. Якщо для Е. Сепіра та Б. Ворфа [2] мова структурує мислення і світ, то з погляду семіотики конструкти поєднують у собі знаки та значення різного за модальністю ґатунку. Зрозуміло, що персональні імплікації у семіотичні побудови (фантазми, алюзії, тощо) не можуть бути достеменними об'єктами соціальних студій, однак семіотична настанова дає змогу простежувати їхні знакові прояви в соціальних діях. Такі дослідження зосереджено в етнометодології Г. Гарфінкеля та феноменологічній соціології А. Шюца. Проте, якщо йдеться про Г. Гарфінкеля, необхідно зробити уточнення, адже автор у відомій статті "Що таке етнометодологія?" стверджує, що "етнометодологія не займається інтерпретацією знаків" [7]. Г. Гарфінкель вважає, що етнометодологія не є інтерпретативною діяльністю, а задіяні локальні практики – це не тексти, які символізують думки чи події. "Вони у своїх деталях тотожні самим собі й не репрезентують щось і ще. Деталі звичних повсякденних практик, повторення яких спостерігаємо, конституують свою власну реальність. І цю реальність досліджують у безпосередніх деталях, а не як деяку означену реальність" [7]. Такий підхід щодо знаків є досить поверхневим, адже мислиме є таким через свою семіотичну природу. Людина – семіотична істота, її відчуття – це не лише знаки об'єктів та їхнього впливу, але й матеріал для мислення поза відчуттями тут-і-зараз. Однак у тексті Г. Гарфінкеля знаки розуміємо як "позначки" (подібно до П. Сорокіна), природа яких не виходить за межі фізики. "Безпосередність реальності", про яку говорить автор, з погляду семіотики, завжди розкривається завдяки мережі означеного досвіду, а не власній винятковості, адже, як стверджує Дж. Ділі, "весь без винятку людський досвід є інтерпретативною структурою, яка опосередковується і живиться знаками" [8, с. 41]. Тому згадана "безпосередність" тут буде синонімом контекстуальності, включеності досвіду і власного Я, не залежно, чи це досвідчування музичне чи текстуальне – знакова діяльність (семіоз) прокладає містки між мисленням та буттям, долаючи обмеження об'єкта і суб'єкта та утворюючи специфічну семіосферу. У "семіотичній павутині людського досвіду" (Т. Себеок) не існує неозначених об'єктів, а неозначену реальність неможливо досліджувати означеними засобами, її неможливо досліджувати самою собою в принципі, адже на неї завжди накладається специфіка когнітивної природи людини та її конструктивно-інтерпретативних здатностей. Отож, опис повсякденних практик щодо конституювання суспільного порядку людьми не може здійснюватись у "позасеміотичній" сфері, оскільки навіть якщо деякий досвід не має свого дискурсивного вираження, його знакова природа від цього нікуди не дівається.

Загалом, важливим семіотичним аспектом етнометодології є контекстозалежність та настанова на розуміння не єдиної об'єктивної реальності, що існує поза людиною незалежно

від неї, а *дійсності*, породженої “звичними повсякденними практиками”. У такому розумінні соціальна семіотика, яка розглядає знак як відношення, а не “субстанцію”, дає змогу поєднати соціальну контекстуальність, кодову (нормативну) структуру та людську активність у семіозі. Контекстуальність є неминучим чинником соціальних студій, оскільки містить у собі потенціал до розкриття багатства семіотичної ситуації, знаково-символічних побудов тощо. Тому *мультимодальність потребує розгорнутої контекстуальності*, що, своєю чергою, спричиниться до поглиблення розуміння того чи того феномену. Можемо також говорити про поняття *контекстування* як впливу одного модусу семіозу на інші. Р. Годж та Г. Крес пишуть про те, що “контекст необхідно розглядати як ще одну низку текстів” [17, с. 8]. Наприклад, значення у телебаченні транслюються через різні модуси воднораз, залучаючи також широкий спектр емоційного впливу. Таке сприйняття водночас різних каналів знаково-символічних потоків неминуче містить неявні репрезентативні процеси, розрізнення та прояснення яких потребує тонкого семіотичного інструментарію. Справа може стосуватись ідеологічного впливу, що сьогодні становить дуже гостру проблему, адже знаково-символічний простір українця зазнавав і зазнає кричущих різнополярних впливів, провокуючи ціннісний і смисловий дисонанс. Так, у певному сенсі можна розглядати тему контекстуальності як ціннісних, смислових орієнтирів соціальних дій, що свого часу робив М. Вебер, а згодом в іншому ключі – Ж. Бодріяр. Останній розглядає симуляцію цінностей та сенсів, які контекстують соціальні дії, бажання і прагнення [3; 4]. З іншого боку, ті ж бажання і прагнення можуть припасовувати під себе цінності та життєві сенси, чи то з метою виправдання, чи з намірами приховати істину.

Природа цінностей криється не лише в ідеалах чи прагненнях, але й у способі ставлення до дійсності або ж її сприйняття. Дійсність утворюється через дію знаків і формується у досвіді на рівні значень (не лише мовних). Базові значення і сенси, як-от добро чи зло, довіра, краса, справедливість тощо становлять життєві орієнтири буття людини. Тому цінності, як семіотичні конструкти, виростають зі значень і сенсів життєвіту, який тут є контекстом соціальної дійсності. Його розуміють не в сенсі буденності, а в сенсі інтерсуб’єктивних знаково-символічних побудов репрезентативного і дискурсивного характеру. Цінності, з одного боку, є семіотичними конструктами, насиченими емотивністю сприймання, а з іншого, – формують специфічний контекст для інших семіотичних побудов.

У Ж. Бодріяра означена реальність має кілька ступенів “виродження”, тобто зростання симулятивності [3, с. 85–86]. На найвищому рівні симуляції утворюється специфічна гіперреальність, для якої властива замкненість на власних знакових відносинах без будь-якої референції до реальності. Соціальна дійсність у світлі масової симуляції постійно розмивається, адже всі опори у вигляді ціннісних знаково-символічних побудов та смислових відношень втрачаються. Подібний фаталізм властивий для постмодерного дискурсу, і, очевидно, має підстави, адже симуляція у філософії, політиці, культурі, науці, тощо лише зростає, і невідомо, які матиме наслідки. У зв’язку з цим необхідно актуалізувати дискурс семіотичних конструктів, що дасть змогу розглядати нашарування значень і сенсів від первинних життєвітних орієнтацій і до соціальних, часто симулятивних утворень.

Проблематику знаків і символів можна знайти і в дослідженнях класиків соціально-філософської думки, і в мікросоціології рівня етнометодології, не кажучи вже про символічний інтеракціонізм. Однак питання про специфічний знаково-символічний зв’язок макро- та мікрорівня соціосеміозу порушують лише у соціальній семіотиці. Семіотика прагне до

подолання такого розмежування, перевівши розмову в русло рівнів семіозу та дійсності. У Г. Креса та Р. Годжа акцент зроблено на ідеологічних комплексах, які “побудовані з метою регулювати [constrain] поведінку через структурування версій реальності, на яких ґрунтується соціальна дія” [17, с. 3].

Для італійських семіотиків С. Петріллі та А. Понціо (S. Petrilli & A. Ponzio) соціально-семіотичні процеси імпліцитно містять етичні настанови. Вони навіть запропонували термін “семіоетика”, аби означити фундаментальність впливу семіозу на етику і навпаки. Їхнє дослідження просувається через програму біосеміотики, яку запропонував Т. Себеок, про те, що семіоз і життя збігаються (coincides) [16]. Тобто все живе послуговується знаками, а отже, розуміти біосеміоз – означає наблизитись до розуміння життя як такого. У глобальному семіозі С. Петріллі та А. Понціо, вслід за Ю. Лотманом, говорять про семіосферу, але у трансформованому вигляді, як “семіобіосферу”. Цей концепт вводять, аби підкреслити заданий вище збіг семіозу й життя та наголосити на необхідності мислити про життя у глобальному контексті.

Семіоетику С. Петріллі та А. Понціо розглядають через філософію Е. Левінаса, зокрема його концепцію Іншого. Дослідники вважають, що “сенса інакшості потрібно розширити за звичні межі, як-от: питання про інакшість наших сусідів чи просто іншої персони на відстані...; інакшість також відсилає до форм життя, геть відмінного від нашого у генетичному сенсі” [16]. Розуміння життя дасть можливість прояснити життєві процеси, а отже, тема соціосеміозу стане більш доступною.

С. Петріллі та А. Понціо зазначають, що, у зв’язку зі ситуацією щодо біосеміозу, необхідно розширити розуміння поняття відповідальності. Дослідники вважають, що люди не єдині семіотичні істоти на світі, а тому повинні подолати егоїстичне ставлення до світу, повинні взяти на себе відповідальність не лише “за”, але й “для” [16]. Відповідно семіоетична настанова спрямована у майбутнє на “відповідальність заради життя”, тому повинна стати міждисциплінарною та загальнолюдською. Через розуміння життя у сенсі знакової діяльності можна здійснити розрив із стереотипним “верховенством людини над світом” та хибно витлумачуваним антропоцентризмом. Проте такий підхід вимагає оновлених глобальних надзусиль від усіх сфер людської діяльності, але найперше – дискурсивного здійснення. Введення в ідейний кругообіг обговорення теми життя, зокрема, через філософію та біоетику, не лише у сенсі людського життя, дасть змогу принаймні зрушити стереотипні уявлення про світ.

Соціосеміотична настанова С. Петріллі та А. Понціо спрямована на конструювання майбутнього, що передбачає дослідження часопросторової мультимодальності, адже це є фундаментальним для розуміння різних типів соціально-культурної дійсності. Г. Крес і Р. Годж, досліджуючи комунікацію та інформаційні повідомлення в діахронному та синхронному ключі, запевняють, що “семіоз і процес соціального та ідеологічного утворення з необхідністю відбувається у часі, а тому лише теорія з міцним діахронним компонентом може сподіватись на адекватну роз’яснювальну модель” [17, с. 260]. Тому соціальна дійсність крізь призму семіозу набуває динамічності, що потребує іншого відношення до знання, розуміння та істини. Вплетеність людини в соціальний семіоз означає бути обізнаним зі значеннями і сенсами Інших, пропонуючи власні. За цим простежується зв’язок семіотики та етики через дослідження й визнання нормативних (моральних, культурних) значень, зокрема відповідальності за сенси і значення, якими живе й поширює

людина. Хоча незнання законів не звільняє від відповідальності, існують численні способи ухилитись від відповідальності за “слизькими формулюваннями” пропаганди, ідеологічних війн та контекстуальними вивертами мови й застосування інших семіотичних засобів, які діють для приховування фактів омани, маніпуляцій тощо. Тому й виникає семіотична проблема етики відповідальності за сигніфікацію дійсності у всіх її соціально-культурних проявах: історичному, релігійному, правовому, естетичному й загалом – в інформаційному декодуванні семіосфери. Відповідно просування власного бачення та наслідків інтерпретації дійсності перестає бути етично нейтральним. Людина несе відповідальність за мову агресії чи свідоме ошуканство, що стає особливо небезпечним, коли така людина наділена ще й політичною владою. І всі ми несемо відповідальність за повсякденність і “банальність зла”, якому піддається наш людський розум не тільки через нехтування логічно-раціональним способом інтерпретації, але й через несвідоме, нереклексивне сприйняття текстуальності, в якій сигніфікуємо дійсність та генеруємо її дискурсивну нарративність і репрезентативну естетику симулякрів. Адже, як писав М. Бердяєв, “зло потрібно шукати не у війні, а до війни, в найбільш мирних за зовнішніми ознаками часах. В ці мирні часи здійснюється духовні вбивства, накопичується злоба та ненависть. У війні ж жертовно покутується заподіяне зло, людина бере на себе наслідки власного шляху” [1].

Людський життєсвіт як такий та кожен конкретний життєсвіт людини можна увиразнювати через знаково-символічні побудови. Це може бути і текст, і символ, який стає текстом, і нарратив, який конструює дійсність, чи “крихітний” знак, який на рівні образу-ідеї розгортається до масштабів людської цивілізації. Адже, якщо все суще людина розуміє через знаки, то межа між штучним та природним, культурним та варварським є лише в межах сконструйованих у часі та просторі знаково-символічних побудов. Із погляду семіозу “штучне” й “природне” є семіотичними конструктами, як і інші конструкти, і жодних трансцендентних преференцій чи переваг поза тими, що їм надають персонально люди, вони не мають. Тому суспільство, як динамічний процес, конструюється індивідуальним та колективним семіозом на основі природної потреби символізації, як про це зазначено у підході С. Лангер[13] та в ідеї Н. Хомського, щодо вродженої схильності людини до мови. Дискурсивна дійсність семіотичних ситуацій піддається конструюванню та трансформаціям разом із репрезентативною дійсністю.

Отже, соціальна семіотика прагне показати, що суспільне життя та соціальні системи, як і культури, неможливо адекватно вивчати поза аналізом ролі та функцій знакових систем і знакової діяльності. Тому семіоз виступає, якщо говорити словами І. Канта та представників комунікативної філософії, “трансцендентальною умовою існування суспільства” на рівні постійно оновлюваного здійснювання інформаційної та ціннісної комунікації й нашого апелювання в логічній та символічній аргументації до “ідеальної комунікативної спільноти”. Знакова діяльність на репрезентативному рівні закладає базові символи орієнтації у світі та передумови для розвитку дискурсивного рівня символіки. Вербальна мова – це лише вершина айсбергу знаково-символічних потуг, прихованих у людині. Мова як знакова система привертала увагу завжди багато дослідників, однак із теорії мультимодальності бачимо, що її необхідно досліджувати в тісному зв’язку з іншими знаками, тобто в контексті складних семіотичних конструктів, які вони утворюють. Семіоз дискурсивно-семантичних форм повідомлення, репрезентативних символів і кодів та зумовлених ними нормативних практик утворює специфічну людську дійсність. Очевидно, що семіотика, й соціальна

семіотика зокрема, не прагнуть підміняти собою ні філософію, ні інші соціальні науки, проте в них присутній когнітивний потенціал нового рівня дослідження життєсвіту й умовельту, що пов'язаний із визнанням посередництва знаково-символічних систем та структур у розумінні світу й соціальної дійсності та активному пошуку глобальної стратегії виживання, залежної від знаково-символічних перспектив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бердяев Н. Философия неравенства [Електронний ресурс] / Н. А. Бердяев – Режим доступу: <http://vehi.net/berdyaev/neraven/11.html>.
2. Бурас М. Жизнь и судьба гипотезы лингвистической относительности [Електронний ресурс] / М. Браус, М. Кронгауз // Наука и жизнь. – 2011. – № 8. – Режим доступу: <http://elementy.ru/lib/431410>
3. Бодрияр Ж. Символічний обмін і смерть / Ж. Бодрияр. – Львів : Кальварія, 2004. – 376 с.
4. Бодрияр Ж. В тіні мовчазної більшості, чи Кінець соціального [Електронний ресурс] / Ж. Бодрияр. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n25texts/bodrijar1.htm>
5. Бодрияр Ж. Система верей / Ж. Бодрияр. – М. : Издательство “РУДОМИНО”, 2001. – 222 с.
6. Бодрияр Ж. Войны в заливе не было / Ж. Бодрияр // Художественный журнал. – 1994. – № 3. – С. 33–36.
7. Гарфинкель Г. Что такое этнометодология? [Електронний ресурс] / Г. Гарфинкель. – Режим доступу: http://sociologica.hse.ru/data/2013/01/17/1302903565/11_3_13.pdf
8. Ділі Дж. Основи семіотики / Дж. Ділі ; [перекл. з англ. та наук. ред. А. Карась]. – К. : Арсенал, 2000. – 232 с.
9. Дьяков А. Жан Бодрияр: Стратегии “радикального мышления” / А. В. Дьяков. – Спб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008. – 357 с.
10. Карась А. Реальність і філософія: спроба семіотичного підходу / А. Карась // Філософія науки : зб. наук. статей Львівсько-Варшавського семінару “Філософія науки”. – 14–21 листопада 2004 р. – Львів, 2006. – С. 98–113.
11. Карась А. Семіотична перспектива інтерпретації реальності як дійсності / А. Карась // Філософська думка. – 2008. – № 5. – С. 16–29.
12. Коновал В. Семіоз у формуванні життєсвіту / В. Коновал // Схід. – 2014. – №2(128). – С. 150–153.
13. Коновал В.Я. Знак і символ у семіотиці С. Лангер. / В. Коновал // Вісник Львівського університету. Філософські науки. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. – 2013. – Вип. 16. – С.106–113.
14. Луман Н. Понятие общества [Електронний ресурс] / Н. Луман. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/luman/pon_ob.php
15. Почепцов Г. История русской семиотики до и после 1917 года / Г. Г. Почепцов. – М.: “Лабиринт”, 1998. – 336 с.
16. Petrilli S. Semiotics Today. From Global Semiotics to Semioethics, a Dialogic Response. [Електронний ресурс] / S. Petrilli, A. Ponzio // Signs vol. – 2007. – 1. P. 29–127. – Режим доступу: <http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Petrilli-Ponzio-Semiotics-Today-Signs-2007.pdf>

17. Hodge R. *Social semiotics* / R. Hodge, G. Kress. – Cambridge, 1988. – 287 p.

18. Randviir A. *Socisemiotics* / A. Randviir, P. Cobley // *The Routledge companion to semiotics*. – New York: Routledge, 2010. – P. 118–134.

SOCIAL ACTUALITY IN THE PRISM OF SEMIOTICS

Volodymyr Konoval

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: volodyakonoval@gmail.com*

There are many approaches to the definition and description of society, its structure and functions in social sciences. Philosophy instead endeavors to embrace a phenomenon of society as a whole and determine the boundary conditions of its existence in order to identify the internal factors of evolutionary development of various social and cultural forms. Due to linguistic turn in philosophy and accumulated social and philosophical issues in post-structuralism and post-modernism, it became apparent that a semiotic approach to the analysis of social processes can no longer be neglected.

Ch. S. Pierce introduced reconsideration of Cartesian paradigm in the approach to reality and mind, which was focused on the search for so-called «direct» intuitive penetration to the essence of being. Thanks to semiotic and semiologic studies, it is well known now that there are species-specific information-sign systems between reality (external to human and any live being) and its perception. Every species exists in own peculiar «reality» or in the Umwelt that is unfolded in time and space through certain sign systems.

Human life world emerged and spread thanks to linguistic sign systems, but its symbolic and semantic construction is not limited by the verbal activity. It is necessary to review social reality through the prism of semiotic construction of life world, particularly through the discursive and representative level.

Social semiotics endeavors to clarify «life of signs in society», as Ferdinand de Saussure wrote. Therefore, in terms of personal life we can consider life world through its social texts, narratives, discourses, codes as it is being formed primarily on specific human ways to interpret reality. R. Hodge, G. Kress, T. van Leeuwen, and others showed that interpretation is multimodal. One of multimodal approach's features is contexture of meanings. Research on everyday practices on constituting of social order can not be carried out in «out-semiotic» field, since its symbolic nature still presents even if some experience has no discursive expression. Therefore, multimodal approach is aimed to seek ways to clarify meanings through discursive and representative relations that construct reality. Hence we can see that sign-symbolic construction of social world has multimodal nature. Contextuality and multimodality have a potential to disclose the wealth of semiotic situations, sign-symbolic constructions, etc. Multimodal contextuality expands understanding of semiosis as such.

In a some sense, we can consider contextuality theme in respect to value orientations of human action in society, as did M. Weber and later G. Baudrillard though in other way. Nature of values lies not only in ideals or aspirations, but also in the way of relation to reality, its perception. Values, on one hand, are semiotic constructs saturated with emotional perception. On other hand, values form specific context for other semiotic constructs.

S.Petrilli and A.Poncio offer axiological approach in social semiotics. They prove that the study of semiosis has ethical side connected with responsibility. This view is aimed to design future, as it may be possible to make a break with the stereotypical anthropocentrism through understanding of life in terms of semiotics. Involving of “responsibility for life” theme into philosophical discussions (through philosophy and bioethics in particular) can shift stereotype views about world.

Thus, social reality acquires dynamics through the semiosis prism and requires different attitude to knowledge, understanding and truth. Human involvement into social semiotic means being familiar with meanings and sense of Others while offering own.

We can track a correlation between semiotics and ethics as well as recognition of normative values (moral, cultural), in particular responsibility for meanings and values which person spreads and live with. There are numerous ways to evade from responsibility using the «slippery phrase» of propaganda, ideological wars, tricks of language and other semiotic resources used to disguise deceit, manipulation etc. Thus, there is a semiotic problem in ethics of responsibility for signification of reality in all its social and cultural manifestations.

Keywords: social actuality, social semiotics, sociosemiosis, signification, multimodality, ethics.

Стаття надійшла до редколегії 01.06.2015

Прийнята до друку 08.06.2015